

תוכן עניינים:

מבוא.....	ע"מ 3
פרק 1. שנות ה – 50 – 70.....	ע"מ 4
אתיופיה.....	ע"מ 4
קניה.....	ע"מ 7
דרום אפריקה.....	ע"מ 10
פרק 2. שנות ה-70 – 90.....	ע"מ 12
אתיופיה.....	ע"מ 12
קניה.....	ע"מ 15
דרום אפריקה.....	ע"מ 16
פרק 3. שנות ה – 90 ועד ימינו.....	ע"מ 18
אתיופיה.....	ע"מ 18
קניה.....	ע"מ 21
דרום אפריקה.....	ע"מ 23
דיון וסיכום.....	ע"מ 25
ביבליוגרפיה.....	ע"מ 27

מבוא

מיקומה של ישראל על המפה העולמית מאפשר לה לקיים יחסים עם מדינות רבות וזאת על בסיס אינטרסים רבים, שמשותפים ומושפעים רבות לנוכח פני המציאות.¹ ככלל, ניתן לומר כי התפתחות היחסים בין מדינת ישראל למדינות רבות באפריקה, לפחות בתחילתם, אינם קשורים רק לאינטרסים דיפלומטיים או כלכליים, אלא יש להם גם אופי של זהות ואידיאולוגיה. חלק ניכר מאוכלוסייתה של ישראל מוצאה באפריקה (בעיקר צפון אפריקה). כמו כן, הציונות, אשר נולדה במזרח אירופה, הזדהתה מאוד עם אפריקה ושאיפתה להשתחרר מהכיבוש הקולוניאלי ולצאת לעצמאות.²

ועל כך גם כתב בנימין זאב הרצל בספרו אלטנוילנד. למעשה, ההזדהות הזאת הייתה הדדית, והרבה ממנהיגי מדינות אפריקה חשו את אותה קרבה והזדהות עם מדינת ישראל והיהודים.³

בעבודה זו תיבחן מערכת האינטרסים המגוונת בין מדינת ישראל למדינות אפריקה החל משנות ה-50 של המאה ה-20 ועד ימינו.

עם זאת, על מנת למקד את הדיון, העבודה תעסוק בשלוש מדינות עיקריות: **דרום אפריקה, אתיופיה וקניה** – ממדינות אלו ניתן ללמוד כי מערכת היחסים בין מדינות אפריקה ומדינת ישראל מאוד מגוונת ודינמית. קניה היא אי של יציבות בתוך אפריקה באופן יחסי לשכנותיה, בעיקר מבחינה שלטונית, קניה לא עברה שינויי שלטון דרמטיים לאורך שנותיה כמדינה עצמאית.⁴ על כן, נראה לי נכון לבחור בקניה מאחר ומערכת השלטון שלה הייתה יציבה ועל כן גם מארג האינטרסים שלה באופן יחסי נותר יציב. מצד שני, לקניה יש אוכלוסייה מוסלמית גדולה ולכן מעניין לבדוק כיצד השלטון בקניה מפשרים בין האינטרסים שלהם מול ישראל ובין האוכלוסייה המוסלמית שלה. בנוסף, מעניין לבדוק האם לישראל ישנם אינטרסים מול קניה גם בגלל האוכלוסייה המוסלמית הגדולה שלה. אתיופיה אחת המדינות היחידות שלא חוו את המשטר הקולוניאלי לאורך זמן ולכן אופייה וערכי ליבתה של המדינה לא מושפע ממדינות חיצוניות באירופה ועל כן מעניין לבדוק האם יש לכך השפעה על מערכת היחסים בין שני המדינות. בנוסף, לישראל יש אינטרס מובהק אל מול אתיופיה והוא עלייתם של קהילת היהודים מאתיופיה לישראל – לכן מעניין לראות כיצד אינטרס זה משפיע על מארג היחסים והאינטרסים העקיפים.

לגבי דרום אפריקה, הבחירה במדינה זו הינה מורכבת יותר מאחר ולאורך השנים דרום אפריקה עברה שינוי דרסי מבחינה שלטונית, ולכן התנודות של הערכים עליה המדינה מושתתת הייתה קיצונית ועל כן גם האינטרסים שלה אל מול מדינות העולם.⁵ יחד עם זאת, דרום אפריקה ניהלה מערכת יחסים מורכבת ומשתנה מול ישראל, ולשתי

¹ מועלם, י. (2017). מדיניות חוץ ישראל-יהודית : בין ראליזם מדיני לתלות הדדית, אשקלון : המכללה האקדמית. עמ' 29 (להלן : מועלם, מדיניות).

² סלמן, י. (2019). "יחסי ישראל מזרח-אפריקה", עדכן אסטרטגי 22, גיליון 2. עמ' 84 (להלן : סלמן, יחסי ישראל).
³ נויברגר, י. (2011). אפריקה ביחסים הבין-לאומיים, רעננה : האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 145 (להלן : בנימין, אפריקה).

⁴ צבר, ג. (2010). בראשית הייתה אפריקה, תל אביב משרד הביטחון. עמ' 27, 40 (להלן : צבר, בראשית).
⁵ Asmar, M. (2016). "Israel's international relations in Africa", Middle East Studies Journal (MESJ), 20(77), pp. 85, 2016 (see : Asmar, Israel's).

המדינות היה צורך אחת בשנייה בשנות האפרטהייד בעיקר בשל הבידוד שנכפה על מדינות אלו ביבשת אפריקה⁶ – בשל זה מעניין לבדוק כיצד השפיעו האינטרסים על היחסים בין המדינות הללו.

עבודה זו תבדוק כיצד גורמים ואינטרסים שונים השפיעו על יחסי מדינות אפריקה ומדינת ישראל – חלקם השפיעו לטובה וחלקם לרעה. מטרת העבודה היא לסקור את מארג האינטרסים והגופים המרכזיים שהניעו מדינה מסוימת לקיים קשר כזה או אחר עם ישראל (והפוך). היחסים בין המדינות הם דינמיים ומורכבים שהושפעו, ומושפעים גם כיום, מאינטרסים- ביטחוניים, כלכליים, אידאולוגיים-פוליטיים וכו', וגופים (מנהיגים, אליטות, ארגונים בין לאומיים וכו') שונים ומשתנים – משני הצדדים.

לפיכך, שאלת המחקר היא: מה היו האינטרסים המדיניים בעיצוב יחסי ישראל עם קניה, דרום אפריקה ואתיופיה?

העבודה תחולק לשלושה פרקים, כאשר כל פרק יתייחס תקופת זמן מסוימת.

כל פרק, בתורו, יחולק לשלושה תתי פרקים – וכל תת פרק יוקדש לדיון וסקירה מעמיקה של מדינה אחת בלבד ויצג את האינטרסים ואת הגורמים שהשפיעו על יחסיה עם מדינת ישראל.

הפרק הראשון יעסוק בשנות ה-50 עד שנות ה-70, הפרק השני יעסוק בשנות ה-70 עד שנות ה-90

והפרק השלישי יעסוק בשנות ה-90 ועד ימינו.

בעבודה זו יעשה שימוש במאמרים מגוונים, של חוקרים ישראלים ושל חוקרים אפריקאים, וזאת על מנת להציג את נקודת המבט של שני הצדדים ולדון במפת האינטרסים באופן הדדי. אשתדל לייצר שיווין מבחינת ייצוג הפרספקטיבה האפריקאית אל מול הישראלית, אך אדגיש כי ככל הנראה יהיה יותר ייצוג ישראלי, ועל כן אעשה גם שימוש בכתבות ועיתונים זרים.

פרק 1 - שנות ה - 50 - 70

לעתים קרובות תקופה זו מכונה "תור הזהב" ביחסי ישראל אפריקה.

בתקופה זו מנהיגי מדינת ישראל חשו הזדהות עמוקה עם התעוררות העמים באסיה ובאפריקה, בעיקר בשל קבלת העצמאות של ישראל לאחר המנדט הבריטי, ישראל חשה כמי שמזדהה עם הרגשות של מדינות אפריקה כמי שקיבלו עצמאות ממדינות אירופיות ששלטו בהן לאורך עשרות שנים. ישראל ומדינות באפריקה האמינו כי ניתן לרקום בריתות ושותפויות על בסיס הזדהות זו. למעשה, שני הצדדים חשו שותפות גורל ושאוף להילחם באימפריאליזם ובקולוניאליזם. הייתה זו התקופה שבה היחסים עם אפריקה היו החזקים ביותר, בעיקר באופן פורמלי ומוצהר⁷.

⁶ Benjamin, L., Gruz, S. and Benjamin, L. (2018). 'South Africa and Israel since 1994: the changing anatomy of a complex relationship', The Israel Journal of Foreign Affairs, 12(2), pp 182 (see: Gruz, South Africa)

⁷ שם, עמ' 146